

Nadiia Kulesha

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9761-2713>

Dr., starszy pracownik naukowy, kierownik działu Instytutu Prasoznawczego
Lwowska Narodowa Biblioteka Naukowa im. W. Stefanyka

(Lwów, Ukraina)

Nadija_Kulesha@ukr.net

УДК 070.447:[061.2:001](477):070(438)"18/19"

**WYDAWNICTWA PERIODYCZNE
NAUKOWEGO TOWARZYSTWA IMIENIA
SZEWCZENKI W RECEPCJI PRASY POLSKIEJ
KOŃCA XIX – POCZĄTKU XX WIEKU**

DOI 10.37222/2786-7552-2023-3-3

У статті розглянуто, проаналізовано й охарактеризовано віднайдені у польських часописах кінця XIX – початку XX ст. публікації, присвячені періодичним виданням Наукового товариства імені Шевченка у Львові, діяльність якого від часу його заснування стала предметом зацікавлення зарубіжних вчених.

За результатами дослідження зроблено висновки щодо того, як випуски періодичних видань НТШ сприймалися у польській пресі, зокрема, визначено назви часописів, розкрито тематичне спрямування, фахову приналежність, місце випуску досліджуваних видань. Проаналізовано теми, жанри, частоту публікацій, присвячених випускам наукової періодики НТШ на сторінках польських часописів.

З'ясовано, що авторами публікацій, які друкувалися на сторінках видань «Krytyka», «Kurjer Lwowski», «Kwartalnik Historyczny», «Lud», «Przegląd Krajowy», «Świat Słowiański» і «Wisła», були відомі польські та українські історики, літератори, фольклористи, славісти, публіцисти, громадсько-політичні діячі, а саме: Александер Брюкнер, Єжи Дмитров, Василь Доманицький, Станіслав Здзярський, Богдан Лепкий, Ярослав Лещинський, Остап Луцький, Александер Мединський, Михайло Мочульський, Францішек Равіта-Гавронський та Іван Франко, також ідентифіковано імена авторів, прихованих за криптонімами.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка у Львові, періодичні видання НТШ, польська преса, стаття, рецензія.

Postawienie problemu. Działalność Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki we Lwowie była przedmiotem zainteresowań naukowców zagranicznych, przede wszystkim znanych slawistów – językoznawcy niemieckiego i polskiego, historyka literatury i slawisty Aleksandra Brücknera, austriackiego folklorysty i etnografa Raimunda Friedricha Kaindla, filologa czeskiego-słowiańskiego Jiří Polívki, chorwackiego językoznawcy-slawisty i krytyka literackiego Vatroslava Jagića. Jeśli chodzi o środowisko naukowe naszych najbliższych sąsiadów – Polaków – sukcesy i porażki ukraińskiej instytucji naukowej we Lwowie zostały niemal całkowicie zignorowane. W przededniu obchodów 150-lecia Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki warto zbadać zasięg wyświetlenia działalności wydawniczej NTSz w prasie polskiej wskazanego okresu, kiedy to ukazał się cały cykl publikacji Towarzystwa.

Celem artykułu jest przeprowadzenie analizy treści prasy polskiej końca XIX – początku XX wieku w sprawie publikacji w niej (prasie) materiałów o periodykach Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki we Lwowie, zbadanie i charakterystyka tych publikacji, identyfikacja autorów tych publikacji, poznanie specjalizacji tematycznej rozpatrywanej prasy, jej przynależności terytorialnej, zainteresowania tematyczne autorów recenzji i artykułów.

Przedmiot badań. Publikacje dotyczące wydawnictw Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki w prasie polskiej końca XIX i początku XX wieku.

Analiza badań i publikacji. Zapowiadany problem nie został rozpatrzony przez współczesnych naukowców na poziomie pełnoprawnych badań. Analizę komentarzy i recenzji publikacji Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki w językach obcych można znaleźć w materiałach ówczesnej prasy ukraińskiej, przede wszystkim w wydawnictwie «Zapysky Naukoho Towarystwa imeny Szewczenka» [«Записки Наукового Товариства імені Шевченка»] oraz czasopiśmie «Literaturno-Naukowyj Wistnyk» [«Літературно-Науковий Вістник»]. Rozczarowująca konkluzja W. Hnatiuka na temat reakcji najbliższych sąsiadów na wydawnictwo Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki wydaną w 1899 r. świadczy o całkowitej nieznajomości «całego cyklu wydawnictw» Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki przez polski świat naukowy i prasę polską do roku 1899 [1].

Metodologia badań. Do postawionego zadania zastosowano kompleksowe podejście naukowe do przedmiotu badań, które łączy w sobie metody poszukiwań systematycznych, analitycznych, opisowych, problemowo-tematycznych i statystycznych.

Przedstawienie materiału. Nie pretendując do pełnego ujawnienia proponowanego tematu, rozważymy znalezione przez nas publikacje dotyczące wydawnictw Naukowego Towarzystwa imienia Szewczenki we Lwowie, które ukazały się w prasie polskiej pod koniec XIX i na początku XX wieku (mianowicie w latach 1892–1913).

Pierwsza wzmianka w prasie polskiej o prasie naukowej Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki ukazała się 18 marca 1892 roku w czasopiśmie «Kurjer Lwowski»¹ i była awtorstwa Iwana Franki, który szczegółowo opisuje przebieg ostatnich posiedzeń Towarzystwa Szewczenki (na których zdecydowano o jego przekształceniu w naukowe), a mianowicie przyjęcie nowego statutu: «Według nowouchwalonego statutu celem tow. jest pielęgnowanie i rozwijanie nauki w języku ojczystym, pielęgnowanie sztuki, gromadzenie i konserwowanie wszelkich pamiątek, starożytności i przedmiotów naukowych Rusi–Ukrainy. Jako środki do tego służyć będą: badania naukowe z filologii ruskiej i słowiańskiej, z historii rusko-ukraińskiej literatury i sztuki, z historii, i archeologii Ukrainy–Rusi, a także z nauk filozoficznych, politycznych, ekonomicznych i prawniczych, matematycznych, przyrodniczych z geografją i lekarskich; odczyty, rozprawy i dyskusje naukowe; zjazdy uczonych, literatów i artystów; wydawanie naukowych «Zapisków» towarzystwa i innych utworów naukowych» [7, s. 3].

Pierwsza recenzja publikacji Naukowego Towarzystwa imienia Szewczenki (dalej – NTSz) w prasie polskiej ukazała się dopiero w 1899 roku w warszawskim miesięczniku geograficznym i etnograficznym «Wisła»², redaktorem i wydawcą w tym okresie był Erazm Majewski. W związku z tą recenzją Wołodimir Hnatiuk napisał: «Choć minęło już kilka lat odkąd nasze Towarzystwo przekształciło się w naukowe i zaczęło publikować cały cykl publikacji. Choć recenzje

¹ «Kurjer Lwowski» – gazeta wydawana we Lwowie w latach 1883–1935.

² «Wisła» – czasopismo wydawane w latach 1887–1905 i 1916–1917 w Warszawie. Publikowało artykuły i rozprawy etnograficzne, antropologiczne, folklorystyczne, sprawozdania, recenzje, przekłady, bibliografię polską i obcą.

tych publikacji ukazywały się już w różnych krajach i w różnych językach, nasi najbliżsi sąsiedzi, Polacy, milczeli na ich temat jak pod klątwą. Najwyższa polska instytucja naukowa, Akademia Nauk w Krakowie, do dziś je ignoruje, choć wszystkie publikacje znajdują się w jej bibliotece. Nie będziemy tutaj analizować tego, kto na takim ignorowaniu skorzysta, wspomnimy jedynie na marginesie o gołym fakcie, aby pokazać, że nawet w nauce może być coś, czego nie powinno być»³ [1, s. 37].

Recenzent – Stanisław Zdziarski⁴ – zainteresowany wydawnictwem «Etnograficzny Zbirnyk» («Етнографічний Збірник») zauważył: «Powstanie Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki zintensyfikowało ruch naukowy wśród Ukraińców Galicji, zwłaszcza że na czele Towarzystwa stał prof. M. Hruszewski». Krytyk widzi analogie pomiędzy publikacjami komisji etnograficznej NTSz a publikacjami etnograficznymi Krakowskiej Akademii Nauk, uważa jednak, że praca ta nie powinna ograniczać się do zbierania materiałów, ale powinna być zrównoważona wnikliwymi badaniami, szczególnie badaniami monograficznymi. Przedstawiając krótki przegląd publikacji kolejnego tomu wydawnictwa «Etnograficzny Zbirnyk», S. Zdziarski poczynił szereg uwag dotyczących systematyzacji i analizy materiału [15, s. 186–187].

W kolejnym zeszycie kwartalnika «Wisła» S. Zdziarski kontynuuje analizę wydawnictwa «Etnograficzny Zbirnyk», poświadczając że redagują go osoby posiadające wykształcenie zawodowe w tej dziedzinie, podkreślając że dwa tomy zawierają materiały etnograficzne zebrane przez młodego naukowca W. Hnatiuka, a bogaty materiał zebrany podczas jego krótkiej pierwszej podróży na Ruś Węgierską świadczy o pracowitości i zdolnościach naukowych autora, który jest gotowy do pracy bez żadnych korzyści materialnych [16, s. 316–317].

Natychmiast pojawiła się polemiczna reakcja na tę recenzję W. Hnatiuka, w której polemizował z opinią «studenta Uniwersytetu Lwowskiego» S. Zdziarskiego, wskazując na szereg niewłaściwych komentarzy do drugiego tomu wydawnictwa «Etnograficzny Zbirnyk» i wzywając zainteresowanych naukowców dokładniejszego zapoznania się z tematyką recenzji i kręgiem osób, które pracowały

³ Tutaj i dalej przetłumaczone z ukraińskiego przez Autorkę.

⁴ Zdziarski Stanisław (1878–1928) – historyk literatury, slawista, folklorysta.

nad jej powstaniem. Z żalem należy zauważyć, że lektura recenzji doprowadziła W. Hnatiuka do gorzkiego stwierdzenia faktu o «głębokiej “nieznajomości” wszystkich spraw ukraińskich wśród Polaków, co jednak uważane jest za niezwykłą znajomość tematu» [1, s. 37].

Wracając do Stanisława Zdziarskiego, przypomnijmy jego inne recenzje, które ukazały się w czasopiśmie «Wisła» w latach 1899–1901. S. Zdziarski przedstawił tematykę szeregu opublikowanych pieśni, opowiadań, zaklęć, legend, wierzeń, wróżb, przedstawionych w tomach V i VI «Etnograficznoho Zbirnyka» przez W. Hnatiuka, B. Grinczenkę, M. Dragomanowa, R. F. Kaindle’a, F. Kolesę, M. Pavlyka, O. Storozhenkę, I. Franko i innych, na podstawie opowieści folklorystycznych analizuje zderzenia przedstawicieli różnych warstw społecznych i grup etnicznych – chłopstwa i szlachty, Ukraińców i Żydów. Recenzent zwrócił uwagę na profesjonalizm i fachowość w przygotowaniu materiałów etnograficznych, a także na wysoki poziom naukowy licznych komentarzy i notatek, podkreślił, że problematyka recenzowanych przez niego tomów wydawnictwa «Etnograficznyj Zbirnyk» stanowi ważne źródło do studiowania i zrozumienie relacji pomiędzy Polakami i Ukraińcami [17, s. 670–673]. Z podobnym zainteresowaniem analizował S. Zdziarski także kolejne tomy tego wydawnictwa – siódmy, ósmy i dziewiąty [18, s. 514–516].

Pierwsze publikacje na temat wydawnictwa NTSz w czasopiśmie Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie «Lud»⁵ ukazały się dopiero w 1900 r. Autor pod kryptonimem F. R. G.⁶ złożył recenzję do dziewiątego rocznika wydawnictwa «Zapysky Naukoho Towarystwa imeny Szewczenka» [«Записки Наукового Товариства імени Шевченка»] (dalej – «Zapysky NTSz»), w którym analizuje esej M. Hruszewskiego na temat mieczy brązowych ze wsi Komarnyki w Galicji oraz pracę dra Wł. Ochrymowicza na temat akcentów języka ukraińskiego. Odnosząc się do pozostałych działów

⁵ «Lud» (1895 – do dzisiaj) – polskie czasopismo naukowe z zakresu etnologii i antropologii kulturowej, wychodziło w latach 1895–1939 we Lwowie. Z czasopismem podjęli współpracę znani etnografowie, m. in. ukraiński folklorysta Iwan Franko.

⁶ Rawita-Gawroński Franciszek (1846–1930) – polski historyk amator (badacz dziejów wschodnich ziem dawnej Rzeczypospolitej), powieściopisarz, publicysta; był współorganizatorem Towarzystwa Ludoznawczego założonego we Lwowie i współpracownikiem czasopisma «Lud» tego towarzystwa.

publikacji, recenzent podkreśla: «Materiał jest gromadzony, a sumienny badacz będzie mógł go ocenić i wykorzystać, pomimo alfabetu łaćnińskiego» [6]. W tym samym numerze pisma «Lud» recenzent analizuje pierwszy tom publikacji «Materyjały etnologii ukraińsko-ruśkojii» [«Материяли етнологіі українсько-руської»], który ukazał się w 1899 roku. Prezentując publikacje pierwszego tomu nowej serii, krytyk uważa go za bardzo ważny wśród publikacji ukraińskich. Szczególnie podkreślono rolę Czecha P. Chwojki (mieszkańca Kijowa), który dostarczył materiał ilustracyjny do badań archeologicznych F. Wowka, nie mniej ważne są ilustracje w artykułach M. Mohylczenki o ceramice Czernihowa i W. Hnatiuka o zdobnictwie ludowym w Galicji. Recenzent uważa pracę M. Korduby na temat pisanek na Wołyniu za jedną z najciekawszych w tomie, zwracając jednocześnie uwagę na pewne nieścisłości merytoryczne i braki w klasyfikacji próbek ozdobnych [5]. Najprawdopodobniej kryptonim recenzenta F. R. G. należał do Franciszka Rawity-Gawrońskiego, który był współorganizatorem założonego we Lwowie Towarzystwa Ludoznawczego i współpracownikiem czasopisma «Lud», gdzie publikowane były jego materiały.

W roku 1902 w tym samym czasopiśmie ukazała się recenzja drugiego tomu «Materiałów etnologii ukraińsko-ruskiej» za rok 1899 A. Medyńskiego⁷. Recenzent proponuje długą wycieczkę w dorobek naukowy innych badaczy zajmujących się Ziemią Huculską, podkreślając nowatorstwo badań Wł. Szuchewicza – będącego efektem ponad 20-letniej pracy naukowca, w której zwrócono uwagę nie tylko na szczegóły życia codziennego, ale także takie cechy, jak gościnność, umiłowanie wolności, impulsywność. Szczególną uwagę zwraca się na fuzję pobożności i zabobonu, trudną sytuację ekonomiczną związaną z przechodzeniem majątku huculskiego na własność przedsiębiorczych Żydów, co w dużej mierze zdeterminowało ruch opryszków [14].

Aleksander Brückner⁸, który wysoko cenił działalność NTSz i szczegółowo recenzował szereg jej publikacji w języku niemieckim

⁷ Medyński Aleksander (1880–1940) – polski nauczyciel, historyk, dziennikarz. Jako nauczyciel uczył oprócz innych dyscyplin geografii, historii powszechnej, oraz jako przedmiotu nadobowiązkowego historii kraju rodzinnego, prowadził wycieczki krajoznawcze.

⁸ Brückner Aleksander (1856–1939) – polski slawista, historyk literatury i kultury polskiej. Profesor Uniwersytetu Berlińskiego. Był członkiem Akademii Umiejętności, Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu i Naukowego Towarzystwa imienia Szewczenki we Lwowie.

w berlińskim czasopiśmie naukowym, przesłał swoją recenzję wydawnictwa NTSz w lwowskim czasopiśmie Towarzystwa Historycznego «Kwartalnik Historyczny»⁹ pod redakcją Aleksandra Semkowicza. Recenzent skupił swoją uwagę na drugim tomie apokryfów wydanym przez I. Franko, zawierającym ukraińskie teksty rękopisowe. Zwrócono uwagę na szczegółowość przedmowy na temat ewangelii apokryficznych i ich wpływu na średniowieczną inteligencję i sztukę różnych ludów słowiańskich, na wagę autorskich wersji tekstów apokryficznych, opatrzonych komentarzem naukowym i odniesieniami bibliograficznymi. Za cenny materiał do dalszych badań uważa się także zbiór anegdot galicyjsko-ruskich, zebrany przez W. Hnatiuka i opublikowany jako tom VI wydawnictwa «Etnograficzny Zbirnyk». A. Brückner podkreśla, że kompilator usystematyzował materiał, podając paralele z innymi zbiorami ukraińskimi, rosyjskimi i polskimi. Nie mniej wysoko ceniono pracę lingwistyczną I. Wierchrackiego na temat gwar ugro-rosyjskich, opublikowaną oddzielnie jako przedruk z «Zapisek NTSz», uzupełnioną bogatym i dokładnym słownikiem. W kontekście przeglądu publikacji tomów XXXI i XXXII «Zapisek NTSz» (1899) uwagę zwraca fakt, że rząd rosyjski zabronił przedstawiania raportów w języku ukraińskim na zjeździe archeologicznym z 1899 r., co zmusiło galicyjskich naukowców do odmowy udziału w nim i opublikowania swoich odkryć naukowych w wydaniu NTSz. We wspomnianych tomach odwołują się artykuły Wł. Hnatyuka, M. Hruszewskiego, M. Korduby, Wł. Ochrymowicza, S. Rudnickiego i innych [2].

Redaktorzy pism krakowskich byli bardziej skłonni do relacjonowania działalności NTSz. W latach 1905–1913 w czasopiśmie «Świat Słowiański»¹⁰ ukazywały się artykuły i recenzje na temat wydawnictw lwowskiego towarzystwa naukowego. Bohdan Łepki¹¹, który w latach 1905–1907 redagował działy tego pisma «Kronika

⁹ «Kwartalnik Historyczny» – najstarsze polskie czasopismo historyczno-humanistyczne, wychodziło w latach 1887–1939 we Lwowie. Po wojnie w latach 1946–1950 wydawane w Krakowie a od 1950 roku do chwili obecnej w Warszawie przez PAN.

¹⁰ «Świat Słowiański» (1905–1914) – miesięcznik poświęcony badaniu życia umysłowego i kulturalnego narodów słowiańskich oraz przedstawieniu polskiego poglądu na kwestię słowiańską. Czasopismo było organem «Klubu Słowiańskiego», stowarzyszenia słowianofilów krakowskich. Kwestie południowosłowiańskie zajęły niemalą uwagę polskich badaczy obok wysuniętych na pierwszy plan spraw ukraińskich i rosyjskich.

¹¹ Bohdan Łepki (1872–1940 – ukraiński prozaik, poeta i literaturoznawca, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, senator RP V kadencji.

Ruska» i «Przegląd prasy ruskiej», został autorem pierwszego obszernego artykułu na temat działalności NTSz. W tym artykule B. Łepki podaje zarys rozwoju, ustrój i stan majątkowy Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki we Lwowie, przypominając wszystkie zaangażowane w nie wybitne osobistości Naddniestrza i Naddniestrzańskiej Ukrainy, szczególnego wkładu w jego rozwój O. Barwińskiego, I. Franki i M. Hruszewskiego. Autor podaje wykaz i krótki opis 15 wydawnictw naukowych Towarzystwa, w tym periodyków: «“Zapiski Towarzystwa imienia Szewczenki» (wychodzą sześć razy do roku w tomach o 200 stronicach, dotychczas wyszło LXI tomów, zawierających przeszło 3.000 prac i artykułów dotyczących Ukrainy–Rusi)¹², “*Prawniczą Czasopys*” (10 roczników), “*Etnograficzny zbirnyk*” (15 tomów), “*Literaturno-Naukowy Wistnyk*” (na wzór zachodnio-europejskich revue (dotychczas 87 tomów po 10 do 12 ark. druku), dający dość żywy obraz obecnego znacznego rozwoju ukraińskiej belletrystyki, zwłaszcza nowelistyki), “Kronika Towarzystwa imienia Szewczenki” (ogłaszana po ukraińsku i po niemiecku), i “Zbirnyky” poszczególnych sekcji Towarzystwa» [11, s. 115–116]. W szczególności B. Łepki dokonał ilościowego podsumowania prac opublikowanych w momencie jej publikacji: «Jak widzimy, przewyższa Tow. im. Szewczenki ilością publikacji znacznie taką np. serbską królewską Akademię, która wydaje: Hlas, Hodyszniak, Spomenyk, Srpsky, Etnografsky Sbornyk, a również chorwacką w Zagrzebiu, która np. w roku 1903 publikowała tylko 8 tomów... natomiast ilością wydawnictw (40 tomów rocznie) zbliża się Towarzystwo im. Szewczenki do Akademii w Pradze» [11, s. 116].

Przegląd roczników «Świata Słowiańskiego» umożliwił odnalezienie materiałów innych autorów na temat publikacji naukowych NTSz. W szczególności w dziale «Recenzje i sprawozdania» Jerzy Dmytrow, charakteryzując tomy 101 i 102 wydawnictwa «Zapysky NTSz», zauważył: «Oba te powyżej wymienione tomy poważnego ruskiego wydawnictwa przynoszą wiele ciekawego materiału, mogącego zainteresować szersze nawet koła czytelników polskich» [3, s. 421]. Jak udało nam się dowiedzieć, Dmytrow posługiwał się także kryptonimem «ek.», którym podpisywał recenzję

¹² B. Łepki podkreślił: «Dziś pracownikowi na polu ukraińskiej kultury niepodobna wprost obejść się bez tego wydawnictwa» [11, s. 115].

tomu 98 wydawnictwa «Zapysky NTSz». Pisząc o tym tomie, autor recenzji przywołuje opublikowane w nim prace ukraińskich naukowców, skupiając swoją uwagę na pracach I. Dżydzory: «Do bardzo ciekawej a mało zbadanej dotychczas dziedziny sięga Iwan Dżydzora w pracy: “Ekonomiczna polityka rosyjskiego prawitelstwa suproti Ukrainy w 1710–1730 r.”». Recenzent wnikliwie analizuje dane statystyczne podane przez autora pracy, podkreślając w szczególności rusko-polskie (czyt.: ukraińsko-polskie) stosunki gospodarcze [4, s. 175–180].

W tym że dziale «Recenze i sprawozdania» ukazały się artykuły Jarosława Leszczyńskiego, który napisał recenzje tomów 103–107 wydawnictwa «Zapysky NTSz».

Autor szczegółowo zaprezentował zawartość tomów, oceniając opublikowane prace ukraińskich badaczy. W szczególności recenzent dyskutuje z Mychajłem Hruszewskim na temat teorii Peiskera przedhistorycznego życia Słowian [8, 394], docenia pracę Iwana Dżydzory «Ekonomiczna polityka rosyjskiego prawitelstwa suproti Ukrainy» za «wiele cennych uwag z historii Rusi» [8, s. 394–395]. Recenzent szczególnie wyróżnia studium o Pawlinie Święcickim Wołodymyra Radzykewycza, który rozwija w dalszym ciągu znaczenie naukowej i literackiej pracy tego publicysty z drugiej połowy XIX wieku. Jarosław Leszczyński podkreśla: «Trzeba zwrócić uwagę, że Święcicki, jak wielu innych (Antonowicz, Pawłyk i chłopoman poeta Hordyński-Fed’kowicz), był Polakiem» [8, s. 395]. Analizując tom 104, recenzent zwraca szczególną uwagę na pracę Jarosława Hordyńskiego «Do biografii i charakterystyki M. Ustijanowycza» [8, s. 396–397].

Studiując 105. tom wydawnictwa «Zapysky NTSz», Leszczyński skupia uwagę na pracy Iwana Franki «Studiji nad ukraïńskymy narodnymy piśniamy», analizuje w szczególności pieśni z cyklu bitwy na Żółtych Wodach i pod Korsuniem [9, s. 644–645]. Leszczyński uważa za ważne dla powstania szczegółowej biografii Markijana Szashkiewicza «Przyczynki do biografii Markiana Szaszkiwycza», którą podał Mychajło Terszakowec [9, s. 645–646]. Najbardziej szczegółowo jednak recenzent zbadał pracę «Przyczynki do studij nad naszoju emigracijojeju» w dziale tego tomu «Kronikę naukową», w której «autor p. Zenon Kuzela na podstawie kilku monografij poświęconych wychodźtwnu, daje mniej więcej przejrzysty obraz

ruskiej emigracji. Ponieważ jest to bardzo aktualne dla nas, dlatego obszerniej streszczę ten referat» [9, s. 647–648]¹³.

Z recenzji tomu 106 wyróżni analizę pracy p. t. «Studiji nad narodnymi piśniami», w której «podaje Dr. Franko dalej pieśni ludowe, tym razem osnute na tle pogromów żydowskich w r. 1648». Leszczyński akcentuje wniosek I. Franki, że pieśni te pozbawione prawdy historycznej; za to nie pozbawione znaczenia literackiego i poczucia artyzmu w odmalowaniu niektórych momentów [9, s. 649].

W recenzji tomu 107 Leszczyński zwraca uwagę na pracę Iwana Kreweckiego o batalionie ruskich strzelców 1849–1850 i podkreśla: «Dla historii wzajemnych stosunków Polaków i Rusinów nie wolno tego epizodu zapoznawać [...], ponieważ epizod ten w historii Rusinów jest chyba najbardziej upokarzający; świadczy tylko o sprawności austriackiej zasady “divide et impera”» [10, s. 115]. Cenne informacje dla historyków prasy Leszczyński widzi w pracę Mychajła Woźniaka o stosunkach redakcyjnych w czasopismach «Wistnyk» i «Zorja Hałycka» w latach 1850–1851 [10, s. 115–116]. W tomie 108 periodyku «Zapysky NTSz» recenzent kontynuuje analizę zarysu półwiekowej historii lwowskiej Stauropigii, który podał Fedir Sribnyj [10, s. 116–117], podkreśla znaczenie dalszego ciągu pracy nad historyczną «wirszą» z r. 1702. p. t. «Żart nepotrebnyj» [10, s. 117], podkreślając szczególnie wagę dzieła M. Woźniaka «Z kulturnoho žyttia Ukrajiny XVII–XVIII wieku»: «Cenna – powtarzam – jest ta praca, bo cała prawie literatura ruska XVIII. w. jest dotychczas w rękopisach. Wiek XVIII. roi się od śpiewników. Zasługą jest więc wydobywanie każdej pieśni z pomroki zapomnienia literatury XVIII. w. tak dziwnej, a w wielkiej części tak pięknej» [10, s. 117]. Osobno recenzent podkreśla konkluzję profesora A. Brücknera, «który przecież wiele rzucił światła krytycznego na stare ruskie śpiewniki; zupełnie słusznie zwrócił on uwagę na przynależność ich do dwu literatur w zasadzie: do polskiej i ruskiej» [10, s. 117].

Analizując recenzje J. Leszczyńskiego publikacji «Zapysky NTSz», można stwierdzić, że we wszystkich recenzowanych przez niego pracach ukraińskich naukowców autor skupiał się na kwestii polskiej, podkreślając polskie pochodzenie części ukraińskich

¹³ Leszczyński kontynuował rozważania na ten temat w recenzji tomu 107 wydania «Zapysky NTSz» [10, s. 116].

działaczy i naukowców, przychylny stosunek polskich działaczy do ikonicznych postaci ukraińskiej kultury i nauki oraz towarzyszenie im w różnych aspektach życia, podkreślał problem dobrych stosunków wzajemnych dwu narodów.

W wydawanym w Krakowie czasopiśmie «Krytyka»¹⁴ materiały dotyczące kolejnych tomów wydawnictw periodycznych NTSz zamieszczał głównie Mychajło Mochulski¹⁵, posługując się kryptonimem M. M.-ski. W 1901 roku wydawanie i redakcję pisma przejął Wilhelm Feldman¹⁶. To właśnie za jego kierownictwa redakcją pisma, czyli w latach 1903–1908, w «Krytyce» w dziale pod nagłówkiem «Przegląd prasy obcej» ukazywały się materiały dotyczące wydawnictw ukraińskich, a mianowicie «Zapysky NTSz» i «Literaturno-Naukowyj Wistnyk», a już w 1909 r. nie odnaleziono ani jednej publikacji na ten temat. Od 1910 roku dział przestał istnieć i w przyszłości recenzowano jedynie prasę polską. W pierwszej recenzji M. Mochulskiego, którą udało nam się zbadać, stwierdzono, że «Literaturno-Naukowyj Wistnyk» skurczył się z powodu zakazu jego dystrybucji w Rosji. Autor wymienia poezję Łesi Ukrainki publikowaną w dziale beletrystyki, dzieła O. Kobylańskiej, I. Franki, M. Staryckiego, mistrzowski przekład poezji Goethego autorstwa P. Kulisza oraz przekłady M. Grinczenki. Wśród artykułów naukowych wymienia szkic etnograficzny W. Szaszkiewicza «O Zakopanem» oraz pracę H. Chotkiewicza «O bandurystach i lirnikach», podkreślając troskę Chotkiewicza o los ówczesnych bandurystów i lirników, prześladowanych przez władze rosyjskie [13, s. 156]. Warto zaznaczyć, że w latach 1903–1906 na łamach «Krytyki» ukazało się co najmniej 12 recenzji M. Mochulskiego do wspomnianych wydań¹⁷.

¹⁴ «Krytyka» (1896–1897, 1899–1914) – miesięcznik poświęcony sprawom społecznym, nauce i sztuce.

¹⁵ Moczulski Mychajło (1875–1940) – ukraiński krytyk literacki, tłumacz. Członek NTSz.

¹⁶ Wilhelm Feldman (1868–1919) – wybitny publicysta, krytyk literacki i historyk literatury, dramaturg i prozaik.

¹⁷ *Zob.:* M. M.-ski [M. Moczulski]. Lit. Nauk. Wistnyk. *Krytyka*. Kraków, 1903. T. 1. S. 156; M. M.-ski [M. Moczulski]. Lit. Nauk. Wistnyk. *Krytyka*. Kraków, 1903. T. 1. S. 249–250; M. M.-ski [M. Moczulski]. Lit. Nauk. Wistnyk (Marzec). *Krytyka*. Kraków, 1903 T. 1. S. 319; M. M.-ski [M. Moczulski]. Lit. Nauk. Wistnyk. *Krytyka*. Kraków, 1903 T. 1. S. 464; M. M.-ski [M. Moczulski]. Lit. Nauk. Wistnyk. *Krytyka*. Kraków, 1904 T. 1. 1904. T. I. S. 476; M. M.-ski [Mychajło Moczulskyj]: *Zapysky* (Wyd. Nauk. Tow. im. Szewczenki). *Krytyka*. Kraków, 1904. T. 1. S. 476–477; M. M.-ski [Michajło Moczulskyj]. Lit. Nauk. Wisnyk. Ks. X–XII. *Krytyka*. Kraków, 1905. T. I. S. 70–71.

Ostap Łucki¹⁸, znany ukraiński krytyk literacki, w artykule poświęconym przeglądowi stanu kulturalnego Rusi Galicyjskiej w tym czasie naświetla działalność NTSz oraz charakteryzuje jego najważniejsze wydawnictwa drukowane, w szczególności periodyki – organ naukowy «Zapysky NTSz», czasopismo literackie «Literaturno-Naukowyj Wistnyk» (podkreślając, że jest to wówczas jedyne ruskie (ukraińskie) pismo literackie) oraz «Kronika Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki» wydawana w języku ruskim (ukraińskim) i niemieckim. [12, s. 38–39]. Recenzje kolejnych numerów czasopisma «Literaturno–Naukowyj Wistnyk» O. Łuckiego (pod kryptonimem O. Ł.) ukazywały się w latach 1906–1907.

W czasopiśmie kijowskim «Przegląd Krajowy»¹⁹, wydawanym przez Wacława Lipińskiego²⁰, ukazała się recenzja autora pod kryptonimem W. D-cki (Wasył Domanicki) ósmego tomu «Źródła do dziejów Ukrainy-Rusi» pod redakcją M. Hruszewskiego. W tomie tym znalazł się pierwszy tom «Materiałów do historii Kozaków» zebranej przez Iwana Krypjakiewycza. Autor recenzji podkreślił: «Tom materiałów, zebranych przez młodego historyka Jana Krypiakiewicza w bibliotece Ossolińskich we Lwowie, Czartoryjskich i Akademji Umiejętności w Krakowie, zawiera 233 dokumentów, obejmujących okres od 1531 do 1632 roku. Pośród nich niewątpliwie najcenniejszym jest list Stefana Batorego z r. 1582, zawierający owe sławne “wolności” kozackie» [19]. Recenzent gorąco polecał tę poważną publikację naukową wszystkim miłośnikom i badaczom dziejów kraju naszego, ponieważ przestudjowanie tych źródeł historii da im jasny i dokładny obraz wzajemnych stosunków Ukrainy i Polski w tym okresie.

Podsumowanie. Przedstawione publikacje na temat wydawnictw Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki w prasie polskiej w latach 1892–1913 (od ukazania się pierwszego czasopisma naukowego Towarzystwa w 1892 roku do przedednia I wojny światowej) zmuszają do stwierdzenia pewnej nieznamości tych wydawnictw przez polskie

¹⁸ Łucki Stanisław (Ostap) (1883–1941) – ukraiński polityk, publicysta, działacz społeczny, poseł na Sejm II RP II i III kadencji, a w latach 1935–1939 – senator II RP IV i V kadencji.

¹⁹ «Przegląd Krajowy» – tygodnik wydawany w Kijowie w 1909 roku.

²⁰ Wacław Lipiński, Wjaczesław Lypynski (1882–1931) – ukraiński polityk, historyk, socjolog, publicysta, teoretyk i czołowy przedstawiciel ukraińskiego konserwatyzmu.

środowisko naukowe. Recenzje tych publikacji ukazały się jedynie w kilku polskich czasopismach (mianowicie w siedmiu): po jednym czasopiśmie w Warszawie i Kijowie, trzech we Lwowie i dwóch w Krakowie. Wśród jedenastu autorów rozpatrywanych publikacji dziewięciu to znane postacie nauki i literatury, tożsamości dwóch autorów – Jarosława Leszczyńskiego i Jerzy Dmytrowa nie udało się ustalić. Udało się natomiast rozszyfrować kryptonim F. R. G., należący najwidoczniej do Franciszka Rawity-Gawrońskiego. Pierwsza recenzja publikacji naukowych NTSz ukazała się dopiero w 1899 roku w warszawskim czasopiśmie geograficzno-etnograficznym «Wisła», choć «Zapysky Naukowego Towarzystwa imienia Szewczenki» ukazywały się już wówczas od siedmiu lat, a obok nich pojawiały się także inne wydawnictwa Towarzystwa. Najwięcej publikacji o wydawnictwach lwowskiej instytucji naukowej znalazło swoje miejsce w krakowskich pismach «Krytyka» i «Świat Słowiański». Pierwszy z nich znany był ze swoich demokratycznych zasad redakcyjnych i na czele którego stali redaktorzy sympatyzujący z kwestią ukraińską. Publikacje w drugim czasopiśmie można zawdzięczać orientacji tematycznej samego wydawnictwa oraz Bohdanowi Łepkiemu, który w latach 1905–1907 był redaktorem kilku działów pisma. Obydwa pisma, w odróżnieniu od czasopism Królestwa Polskiego, nie podlegały cenzurze, co umożliwiała im korespondentom swobodne wyrażanie opinii na temat Rosji. Materiały o publikacjach NTSz zostały podane w formie artykułów i recenzji, dotyczyły one przede wszystkim wydawnictw «Zapysky Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki», «Etnograficzny Zbirnyk», «Literaturno-Naukowy Wistnyk» i «Materiały Etnologii Ukraińsko-Ruskiej». Jeśli chodzi o komponent temporalny, to i tak już niewielkie zainteresowanie wydawnictwami NTSz w prasie polskiej spadło do zera w przededniu I wojny światowej, gdyż wraz z jej wybuchem oba krakowskie czasopisma, które płaciły największe zainteresowanie publikacjami NTSz, przestały istnieć.

Bibliografia

1. В. Гн. [Гнатюк В.]. Польські рецензії на видання нашого Товариства. *Літературно-Науковий Вістник*. Львів, 1899. Т. VIII. Кн. 10. Рубр.: Хроніка і бібліографія. I. Літературні вісті і уваги. С. 37–38.
2. Brückner A. Wydawnictwa Towarzystwa Imienia Szewczenka. *Kwartalnik Historyczny*. Rocznik XV. Lwów, 1901. S. 350–352.

3. Dmytrow Je. Recenzje i sprawozdania. Zapysky naukowoho towaristwa imeny Szewczenka, Lwów 1911, t. 101, t. 102. *Świat Słowiński*. Kraków, 1911. T. II. Nr 84. S. 421–427.

4. ek. [Dmytrow Jerzy], rz. Zapysky naukowoho towaristwa imeny Szewczenka, Lwów 1910, t. 98. *Świat Słowiński*. Kraków, 1911. T. II. Nr 80/81. S. 175–180.

5. F. R. G. [Rawita-Gawroński Fr.]. Materjały ukraińsko-ruśkoj etnologii. Za redakcyjeju Chw. Wowka. t. I. Lwów. 1899. *Lud*. Lwów, 1900. T. VI. Z. 1. S. 402–404.

6. F. R. G. [Rawita-Gawroński Fr.]. Zapysky naukowoho Towarystwa imeny Szewczenka. Rocznik IX. R. 1900. T. I. *Lud*. Lwów, 1900. T. VI. Z. 1. S. 401–402.

7. [Franko I.]. Towarzystwo imienia Szewczenki. *Kurjer Lwowski*. 1892. Nr 78. S. 2–3.

8. Leszczyński Ja. Zapysky Naukowoho Towarystwa imeny Szewczenka. Tom CIII, R. 1911, Zeszyt III i tom CIV, roku 1911-go, zeszyt IV. Lwów. *Świat Słowiński*. Kraków, 1912. T. I. Nr 89. S. 394–398.

9. Leszczyński Ja. Zapysky naukowoho Towarystwa imeny Szewczenka. R. 1911. tom CV, tom CVI. *Świat Słowiński*. Kraków, 1912. T. II. Nr 92/93. S. 644–649.

10. Leszczyński Ja. Записки Наукового Товариства імени Шевченка. (Zapysky naukowoho Towarystwa imeny Szewczenka). R. 1912. T. CVII. Str. 240; T. CVIII. Str. 240. *Świat Słowiński*. Kraków, 1913. T. I. Nr 98. S. 114–118.

11. Łepki Bohdan. Towarzystwo naukowe imienia Szewczenki we Lwowie, Sprawozdanie z działalności. *Świat Słowiński*. Kraków, 1905. T. I. Nr 2. S. 109–119.

12. Łucki Stanisław. Kulturalny stan współczesnej Rusi Galickiej. *Krytyka*. Kraków, 1904. T. 1. S. 33–41. [38–39].

13. M. M.-ski [M. Moczulski]. Lit. Nauk. Wistnyk... *Krytyka*. 1903. T. 1. S. 156.

14. Medyński A. Materjały do ukraińsko-ruskoj etnologii. Wydanie etnograficznej komisji. Tom II. Lwów. 1899, 8-ka. 144 s. *Lud*. Lwów, 1902. T. VIII. Z. 1. S. 436–438.

15. Zdziarski St. Etnograficzny Zbirnyk wydaje Naukowe Towarystwo Imeny Szewczenka pod redakcyjeju M.]. Lwów. 1896, str. VI+76+38+3. *Wisła*. Warszawa, 1899. T. XIII. S. 186–187.

16. Zdziarski St. Etnograficznyj Zbirnyk. Wyd. etnograficznej komisji naukowego Towarzystwa im. Szewczenki. Lwów, III, 1897, str. 20+236; IV, 1898, str. 8+251. *Wisła*. Warszawa, 1899. T. XIII. S. 316–317.

17. Zdziarski St. Etnograficznyj Zbirnyk, wydawany przez Komisję Etnograficzną Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki. Lwów, 1898. T. V, str. IV+267, 1899; Tom VI, str. 4 nl.+XII+2 nl.+370. 8-ka. *Wisła*. Warszawa, 1900. T. XIV. Z. 5. S. 670–673.

18. Zdziarski St. Etnograficznyj Zbirnyk, wydawany przez Komisję Etnograficzną Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki. Lwów, 1900. Tom VII,

str. 168; tom VIII, str. IX+166; tom IX, str. 4 nl.+834+1 nl. *Wisła*. Warszawa, 1901. T. XV. Z. 4. S. 514–516.

19. W. D-cki [Domanicki W.]. «Żereła do istorji Ukrainy-Russy», wydaje komisya archeologiczna Naukowego Tow. im. Szewczenki we Lwowie. T. VIII «Materiały do istorji ukraińskiej kozacczyny» wydane pod ogólną redakcją Michała Hruszewskiego. T. I «Dokumenty po rik 1631» zebrał Jan Krypiakiewicz. Lw. 1908, I–XII. 1–407. *Przegląd Krajowy*. Kijów, 1909. № 1. Dział literacko-naukowy. S. 7.

References

1. V. Hn. [Hnatiuk, V.]. (1899). Polski retsenzii na vydania nashoho Tovarystva [Polish reviews of our Society's publications]. Rubryka: Khronika i bibliografiia. I. Literaturni visti i uvahy [Heading: Chronicle and bibliography. I. Literary news and attention], *Literaturno-Naukovyi Vistnyk*, Lviv, v. VIII, (10), 37–38 (in Ukr.).
2. Brückner, A. (1901). Wydawnictwa Towarzystwa Imienia Szewczenka, *Kwartalnik Historyczny*, Lwów, (XV), 350–352 (in Pol.).
3. Dmytrow, Je. (1911). Zapysky naukowoho towarystwa imeny Szewczenka, Lwów 1911, t. 101, t. 102, *Świat Słowiański*, Kraków, v. II, (84), 421–427 (in Pol.).
4. ek. [Dmytrow, Jerzy], rz. (1911). Zapysky naukowoho towarystwa imeny Szewczenka, Lwów 1910, t. 98, *Świat Słowiański*, Kraków, v. II, (80/81), 175–180 (in Pol.).
5. F. R. G. [Rawita-Gawroński, Fr.] (1900). Materjały ukraińsko-ruśkoj etnologii. Za redakcyjeju Chw. Wowka. t. I. Lwów, *Lud*, Lwów, v. VI, (1), 402–404 (in Pol.).
6. F. R. G. [Rawita-Gawroński, Fr.]. (1900). Zapysky naukowoho Towarystva imeny Szewczenka. Rocznik IX. r. 1900. t. I, *Lud*, Lwów, v. VI, (1), 401–402 (in Pol.).
7. [Franko, I.]. (1892). Towarzystwo imienia Szewczenki, *Kurjer Lwowski*, Lwów, (78), 2–3 (in Pol.).
8. Leszczyński, Ja. (1912). Zapyśky Naukowoho Towarystva imeny Szewczenka. Tom CIII, R. 1911, Zeszyt III i tom CIV, roku 1911-go, zeszyt IV. Lwów, *Świat Słowiański*, Kraków, v. I, (89), 394–398 (in Pol.).
9. Leszczyński, Ja. (1912). Zapysky naukowoho Towarystva imeny Szewczenka. R. 1911. tom CV, *Świat Słowiański*, Kraków, 1912, v. II, (92/93), 644–649 (in Pol.).
10. Leszczyński, Ja. (1913). (Записки Наукового Товариства імені Шевченка). Zapysky naukowoho Towarystva imeny Szewczenka. R. 1912. T. CVII; T. CVIII, *Świat Słowiański*, Kraków, v. I, (98), 114–118 (in Pol.).
11. Łepki, B. (1905). Towarzystwo naukowe imienia Szewczenki we Lwowie, Sprawozdanie z działalności, *Świat Słowiański*, Kraków, v. I, (2), 109–119 (in Pol.).
12. Łucki, St. (1904). Kulturalny stan współczesnej Rusi Galickiej, *Krytyka*, Kraków, v. 1, 33–41 (in Pol.).

13. M. M.-ski [Moczulski, M.]. (1903). Lit. Nauk. Wistnyk... *Krytyka*, Kraków, v. 1, 156 (in Pol.).

14. Medyński, A. (1902). Materiały do ukraińsko-ruskoj etnologii. Wydanie etnograficznej komisji. Tom II. Lwów. 1899, 8-ka. 144 s., *Lud*, Lwów, v. VIII, (1), 436–438 (in Pol.).

15. Zdziarski, St. (1899). Etnograficzny Zbirnyk wydaje Naukowe Towarzystwo Imeny Szewczenka pod redakcejju M. Hruszewskoho. Lwów. 1896, str. VI+76+38+53, *Wisła*, Warszawa, T. XIII, 186–187 (in Pol.).

16. Zdziarski, St. (1899). Etnograficzny Zbirnyk. Wyd. etnograficznej komisji naukowego Towarzystwa im. Szewczenki. Lwów, III, 1897, str. 20+236; IV, 1898, str. 8+251, *Wisła*, Warszawa, v. XIII, 316–317 (in Pol.).

17. Zdziarski, St. (1900). Etnograficzny Zbirnyk, wydawany przez Komisję Etnograficzną Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki. Lwów, 1898. Tom V, str. IV+267, 1899; Tom VI, str. 4 nl.+XII+2 nl.+370. 8-ka, *Wisła*, Warszawa, v. XIV, (5), 670–673 (in Pol.).

18. Zdziarski, St. (1901). Etnograficzny Zbirnyk, wydawany przez Komisję Etnograficzną Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki. Lwów, 1900. Tom VII, 168 s.; tom VIII, str. IX+166; tom IX, str. 4 nl.+834+1 nl., *Wisła*, Warszawa, v. XV, (4), 514–516 (in Pol.).

19. W. D-cki [Domanicki, W.]. (1909). «Żereła do istorji Ukrainy-Russy», wydaje komisya archeologiczna Naukowego Tow. im. Szewczenki we Lwowie. T. VIII «Materiały do istorji ukraińskiej kozaczczyny» wydane pod ogólną redakcją Michała Hruszewskiego. T. I «Dokumenty po rik 1631» zebrał Jan Krypiakiewicz. Lw. 1908, I–XII. 1–407, *Przegląd Krajowy*, Kijów, (1). Dział literacko-naukowy, 7 (in Pol.).

Nadiia Kulesha

Candidate of Philological Sciences, Senior Research Fellow,
Head of the Department of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

PERIODICAL PUBLICATIONS OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY IN THE RECEPTION OF THE POLISH PRESS IN THE LATE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

A content analysis of the content of the Polish press of the late 19th and early 20th centuries was carried out. regarding the publication in it of materials about periodicals of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. The publications of Polish and Ukrainian authors – Alexander Brückner, Jerzy Dmytrov, Vasyl Domanytsky, Bohdan Lepky, Jaroslav Leszczynsky, Ostap Lucky, Mychajlo Mochulsky, Aleksander Medynsky, Franciszek Ravita-Gavronsky, Ivan Franko, Stanislaw Zdziarsky – found in the Polish magazines «Kwartalnik

Historyczny», «Krytyka», «Lud», «Przegląd Krajowy», «Świat Słowiański» and «Wisła» were researched and characterized. The professional specialization of the press in which these materials were printed, its territorial affiliation, was clarified. A statistical summary of the found publications was made (aspects: publication, authors, territorial component). An attempt was made to identify unknown and pseudonymous authors of the considered publications.

Keywords: Shevchenko Scientific Society in Lviv, periodicals of the Shevchenko Scientific Society in Lviv, Polish press, author, article, review.